

2. Зеер Э. Ф. Профессионально-образовательное пространство личности: синергетический поход / Э. Ф. Зеер // Образование и наука. – 2003. – № 5 (23). – С. 79–90.

3. Каптерев А. И. Библиотечная профессиология: от научного направления к учебной дисциплине // Кадры культуры и проблемы их подготовки : материалы межвуз. науч.-практ. конф., посвященной 60-летию МГИК. – М., 1990. – С. 48–49.

4. Колечко О. Ф. Професіоналізація як чинник розвитку професійної ідентичності / О. Ф. Колечко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2009. – № 4. – С. 153–160.

5. Кудрявцев Т. В. Психологический анализ динамики профессионального самоопределения личности / Т. В. Кудрявцев, В. Ю. Шегурова // Вопр. психологии. – 1983. – № 2. – С. 18–21.

6. Ринчинова Ю. С. Конкурентоспособность библиотекарей на рынке труда / Ю. С. Ринчинова // Библиосфера. – 2010. – № 1. – С. 51–54.

7. Скнар В. К. Професійне спілкування та професіоналізація працівників публічних бібліотек / В. К. Скнар // Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє : зб. ст. міжнар. наук.-практ. конф. «Публічні бібліотеки: сучасність і майбутнє» / Укр. бібл. асоц. – К., 1998. – С. 167–170.

8. Сукиасян Э. Р. Библиотечная профессия. Кадры. Непрерывное образование : сб. статей и докладов / Э. Р. Сукиасян. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. – 448 с.

9. Трач Ю. В. Сучасні концепції і напрями професіоналізації дипломованих фахівців у системі бібліотечних об'єднань України // Бібліотечна наука, освіта, професія у демократичній Україні : зб. наук. пр. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 86–91.

10. Чачко А. С. Библиотечный специалист: особенности труда и профессионализации / А. С. Чачко ; отв. ред. Б. П. Ковалевский. – К. : Наук. думка, 1984. – 192 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Л. Татарчук, зав. відділом
Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки
Національної академії аграрних наук України*

УДК 004.02:026.07+021.62]:63(477-25)

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ ДЕРЖАВНОЇ НАУКОВОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

СУЧАСНІ інформаційні технології нині активно впроваджуються в бібліотечну практику. Одним із компонентів інформатизації є автоматизація, яка дозволяє поетапно позбавити фахівців бібліотек рутинної праці, а користувачам – надати ефективний і комфортний сервіс у пошуку інформації. Це процес послідовний, поетапний, тобто скоріше еволюція, ніж революція.

Етап автоматизації в Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці Національної академії аграрних наук України (ДНСГБ НААНУ) розпочався в 2000 р., коли держава ще не мала стратегії щодо впровадження та розвитку інформаційних технологій. Поступове усвідомлення того, що забезпечення широкого доступу до необхідних користувачеві відомостей можливе тільки за умов максимального використання сучасних інформаційних технологій, змусило бібліотеку розпочати цей процес самостійно, для чого було створено спеціальний структурний підрозділ, основні виробничі функції якого полягали в технічному обслуговуванні комп'ютерів, розробці та впровадженні програмного забезпечення, підтримці баз даних (БД). З часом ці

функції розширилися, з'явилася необхідність у наданні користувачам інформації в електронному вигляді.

У бібліотеці функціонує автоматизована бібліотечно-інформаційна система (АБІС) ІРБІС [1], за допомогою якої формується власний інформаційний ресурс – електронний каталог (ЕК), що є візитною картою бібліотеки і робить доступною для всіх категорій користувачів інформацію про ресурси книгозбірні, надає можливість їхнього ефективного використання та розповсюдження для забезпечення потреб агропромислового виробництва.

Важливим моментом при створенні ЕК є якість процесу каталогізації, адже слід пам'ятати, що «електронна картка» слугує не лише для видачі літератури, але й для її пошуку. Чим повніша буде надана інформація при каталогізації, тим ефективнішим стане результат пошуку.

Електронний каталог ДНСГБ НААНУ представлено на сайті бібліотеки (<http://www.dnsgb.kiev.ua>). Створено локальну мережу, котра налічує понад 44 персональні комп'ютери із власним потужним сервером та виходом в Інтернет.

Застосування новітніх технологій підняло роботу всіх підрозділів бібліотеки на новий рівень. За наявності локальної мережі поетапне впровадження автоматизованого обслуговування в підрозділах закладу стало справою цілком реальною. Автоматизовано всі технологічні процеси у відділах комплектування та наукової обробки літератури, починаючи від замовлення документів і до створення ЕК. Для покращення роботи з ним було підготовлено інструктивно-методичний посібник [2], в якому наведено основні принципи роботи з каталогом, показано алгоритм пошуку інформації, відображено організацію роботи у режимі «пошук» (простий, комплексний вид пошуку, здійснення послідовного пошуку, пошуку за зв'язком, замовлення документів). Також це видання містить інформацію про електронні ресурси, які підтримуються та поповнюються ДНСГБ НААНУ.

Після того, як було зроблено певні кроки в освоєнні інноваційних технологій, стало зрозуміло, що їхній спектр повинен розширюватися. Для цього сучасній бібліотеці недостатньо просто мати обширні фонди. Необхідні дієві важелі управління ними. Таким інструментом є технологія автоматичної ідентифікації. Тому наступним кроком для співробітників бібліотеки став перехід на новий етап автоматизації бібліотечних процесів – впровадження автоматизованого режиму циркуляції фонду та обслуговування користувачів.

Модульна організація АБІС «ІРБІС» дозволяє автоматизувати різні ділянки цього технологічного ланцюжка поетапно: АРМ «Комплектатор» + АРМ «Каталогізатор» (в якому створено всі ЕБД бібліотеки) + АРМ «Книговидача» (дає можливість з'єднати БД «Читачі» і ЕК, а також здійснити автоматизоване обслуговування користувачів) + АРМ «Читачі» (забезпечує доступ користувачів до ЕК та друк замовлення на літературу) [3].

Автоматизовані бібліотечні процеси мають низку переваг над традиційними:

- при одноразовому опрацюванні документа можливе багаторазове та багатоаспектне його використання, швидкість і зручність пошуку та передачі інформації, економічність;

- повніше задовольняються інформаційні запити користувачів бібліотеки, оскільки інформація отримується незалежно від часу і місця її знаходження;

- суттєво збільшується оперативність надання користувачам необхідних документів і даних; для більшості користувачів електронна форма є єдиною можливістю отримати потрібний документ;

- формується новий імідж бібліотеки, яка надає інформацію не лише в друкованому вигляді, але й на нетрадиційних носіях, зростає соціальне значення бібліотечної діяльності;

- підвищується рівень інформаційної культури та комп'ютерної грамотності як користувачів, так і співробітників бібліотеки, а це має не лише прикладну користь, але й ширше значення, оскільки людина з високим рівнем інформаційної культури легше орієнтується в мінливому світі, не боїться нових, змін.

Упровадження автоматизованого документообігу без його автоматизованої ідентифікації не дає належного ефекту. Видача і повернення документів, хоч би й в автоматизованій системі, але в «ручному режимі», за своєю трудомісткістю мало відрізняються від традиційної технології записів у читачький формуляр. Тому постало питання впровадження штрих-кової технології.

З доступних технологій автоматичної ідентифікації штрихове кодування й штрих-кодів мітка набули найбільшої популярності. Штрих-кодування – фундаментальна технологія, що дозволяє контролювати систему обслуговування і забезпечувати зв'язок між інформаційною системою (інтегрованою системою автоматизації бібліотеки) та фізичними потоками бібліотечних матеріалів. При видачі й прийманні літератури штрих-кодування зарекомендувало себе як простий, надійний та ефективний засіб [4].

Процес штрих-кодування фонду, зважаючи на специфіку конкретної бібліотеки, може мати ті або інші особливості. Наша бібліотека розробила технологічну інструкцію [5] на основі нормативних документів, які були видані Держстандартом України в 1995 р. Вона охоплює всі процеси, які проходить документ від нанесення штрих-коду і до кінцевого результату, тобто до видачі книги користувачеві.

Технологія вимагає, щоб кожна одиниця зберігання була забезпечена етикеткою зі штрих-кодом. Штрих-код, разом із інвентарним номером, стає унікальним ідентифікатором документа. Він зчитується сканером, що забезпечує оперативність і безпомилковість введення інформації.

Для формування штрих-кодів книг ми визначили «свої» правила, щоправда, не надто відриваючись від існуючих стандартів (у даному разі EAN-13). З'ясувалося, що тут є два шляхи: присвоювати кожній книзі формальний код (скажімо, у порядку зростання) або розробити схему генерування таких кодів, які б несли в собі певну інформацію про документ. Оскільки в ДНСГБ НААНУ штрих-куються нові надходження документів і водночас здійснюється ретроконверсія, то було вирішено зупинитися на першому варіанті, де основним елементом штрих-кодів для неперіодичних видань стали порядкові номери. Перші дві цифри штрих-кодів для цих видань – це сігла, яка повідомляє про вид і місце зберігання документа. Наступні цифри – порядковий номер штрих-коду. Для періодичних видань перші цифри було замінено на букву «j», далі зазначено рік, номер. Таким чином, штрих-код друкованого засобу масової інформації не прив'язаний до місця зберігання. Це досить зручно, оскільки в нашій бібліотеці фонд періодики дуже мобільний.

При цьому ми керувалися тим, що за таким самим принципом із 2007 р. формується 13-значний міжнародний стандартний номер книги (префікс+10-значний ISBN). Цей підхід співпадає з обраним нами способом виготовлення штрих-кодів для документів. Бар-коди друкуються безпосередньо в бібліотеці за необхідності, з використанням термотрансферних принтерів Zebra TLP2824. Вибір саме цього при-

строю був зумовлений найкращим співвідношенням «ціна – якість», оскільки виготовлені на ньому етикетки штрих-кодів призначено для довготривалого зберігання. Компактні за розмірами та прості у використанні принтери розміщуються безпосередньо у місці їхнього використання – у структурі АРМів «Комплектатор», «Каталогізатор», а також АРМу реєстрації користувачів.

Маркування видань штрих-кодом – дуже проста операція, оскільки для їхнього виготовлення використовується стрічка-«самоклейка», а процес здійснюється одночасно з опрацюванням нових надходжень за правилами технічного опрацювання книги. Наклейка з бар-кодом розміщується на третій сторінці обкладинки документа, але так, щоб при цьому не закривалися значущі елементи – тексти, ілюстрації та ін.

Ретроспективне опрацювання відбувається одночасно з проведенням ретроспективної каталогізації документів, записи на які були відсутні в ЕК, відповідно до вимог держстандартів, різних регламентуючих документів, рекомендацій щодо заповнення полів та підполів. Зчитування сканером штрих-коду в базу даних електронного каталогу відбувається в полі «Відомості про екземпляри, підполе штрих-код».

Паралельно ведеться робота із заміни паперових читацьких квитків на пластикові реєстраційні штрих-кодові документи. Це крок найпростіший, адже електронна база користувачів та система обслуговування з читацькими квитками впроваджуються одночасно з введенням штрих-кодування.

У поточному році розпочалася робота з освоєння АРМу «Читач». Розроблено методику формування електронної бази даних (ЕБД) «Читач», співробітники пройшли навчальну підготовку для роботи з модулем, визначено порядок формування електронного читацького формуляра (ЕЧФ). Пластикова електронна читацька картка має сучасний дизайн і містить ідентифікаційну характеристику користувача.

Наявність штрих-кодових реєстраційних документів дозволяє досить оперативно отримувати доступ до електронних формулярів читача і значно скорочує час оформлення процедури видачі-повернення літератури.

Алгоритми роботи в читальному залі та на персональному абонементі було вивірено часом і відпрацьовано. Ось, наприклад, як сьогодні виглядає процес видачі бібліотечних документів користувачам:

- користувач пред'являє читацький квиток зі штрих-кодом;
- бібліотекар сканером зчитує з нього штрих-код в АРМі «Книговидача» (закладка «Читачі»). Знаходить електронний формуляр читача;
- на екрані з'являється інформація про користувача (його особистий електронний формуляр): фото, прізвище, ім'я, по батькові й адреса та перелік виданих документів;
- вибирається рядок «Відомості про взяті літературу», сканером зчитується штрих-код із кожного замовленого користувачем видання (книги, журна-

лу), кожне сканування фіксує видачу документа. Так само здійснюється й приймання документів.

Трансформація традиційних процесів зумовила нове бачення перспектив і шляхів розвитку відділу обслуговування, організації та технології роботи з обслуговування користувачів. Автоматизована книговидача дає можливість здійснювати електронне замовлення й резервування книг; зменшувати витрати часу користувачів на пошук та отримання літератури; відслідковувати та вчасно виявляти боржників; вести статистику відвідувань і книговидачі. ЕБД «Читач» та індивідуальний штрих-код кожного примірника книги практично виключає помилки при ідентифікації взятої/поверненої книги.

Книговидача за інноваційними удосконаленими технологіями передбачає більш якісне, сучасне та оперативніше задоволення інтересів користувачів. Проте не обійшлося тут і без проблем, найголовніші з яких:

- організаційні (відсутність підпису користувача за взяті літературу на персональному абонементі, навчання співробітників);
- технологічні (в літературі не описано технологію переходу, тим паче в умовах гібридної технології);
- технічні (необхідність забезпечення стабільної роботи мережі, програми, настроювання програми).

Та попри різні проблеми, з якими довелося стикатися під час впровадження нових бібліотечних технологій, з упевненістю можна стверджувати, що автоматизація почала приносити велику користь, а обслуговування користувачів в автоматизованому режимі – один із найважливіших її результатів.

Список використаної літератури

1. Бродовський О. І. Нове покоління системи автоматизації бібліотек ІРБІС-ІРБІС64: від електронного каталогу до повнотекстових баз даних / О. І. Бродовський, К. О. Сбойчаков // Інформ.-реклам. бюл. фірми «Матрікс Прес». – 2006. – № 3. – С. 1–2.
2. Татарчук Л. М. Електронний каталог Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки УААН : інструкт.-метод. посіб. із створення, використання та розбудови віртуал. (цифрової) галузевої б-ки / Л. М. Татарчук ; УААН, ДНСГБ. – К., 2009. – 34 с.
3. Система автоматизації бібліотек ІРБІС-64. Общее описание системы. – М. : ГПНТБ России, 2004. – 250 с.
4. Википедия. – <http://ru.wikipedia.org/wiki>. – Назва з екрана
5. Технологія впровадження штрих-кодування в ДНСГБ УААН : технол. інструкція / ДНСГБ УААН ; розроб. Л. М. Татарчук // Бюл. ДНСГБ УААН. Вип. 1. – К., 2009. – С. 239–240.